

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»

Кафедра дефектології та фізичної реабілітації

ГАЛУЩЕНКО В.І.

**Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної
роботи з навчальної дисципліни**

«ЛОГОПЕДИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРАКТИКУМИ»

для здобувачів вищої освіти другого (магістерського, освітньо-наукового)
рівня вищої освіти

Одеса – 2021

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 1 від 22 вересня 2021 року)

Галущенко В.І. Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Логопедичні технології та практикуми» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського, освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта (Логопедія): Одеса, Університет Ушинського, 2021. 35с.

Рецензенти:

- Зелінська-Любченко К. О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії. Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;
- Літовченко О.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Методичні рекомендації розроблено для допомоги здобувачам вищої освіти другого (магістерського, освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта (Логопедія). Подано анотацію дисципліни, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовану літературу, вимоги до знань і вмінь здобувачів, набутих у процесі вивчення дисципліни, перелік питань до екзамену.

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни.....	4
Анотація навчальної дисципліни.....	5
Плани лекційних, практичних заняття, завдання для самостійної роботи.....	7
Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання.....	30
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	31
Критерії оцінювання.....	32
Перелік питань до іспиту.....	33
Рекомендована література.....	34

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 01 Освіта /Педагогіка	Статус дисципліни: Обов'язкова	
Модулів – 2		Мова навчання: українська	
Змістових модулів – 4		Рік навчання:	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання –		2-й	
Загальна кількість годин –150	ОПП «Спеціальна освіт (Логопедія)» Спеціальність 016 Спеціальна освіта ОС Магістр	Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 6,		1-й (1-й)	
	Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	1-й (1-й)	
		Лекції	
		18 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		26 год.	4 год.
		Самостійна робота	
		106 год.	140 год.
		Лабораторні завдання	
	–		
	Індивідуальні завдання:		
	–		
	Вид контролю: іспит		

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 29 % / 71%

для заочної форми навчання – 7% / 93%

АНОТАЦІЯ ДИСЦИПЛІНИ

Курс навчальної дисципліни з «Логопедичні технології та практикуми» має чітку професійну спрямованість під час підготовки майбутніх вчителів-логопедів, орієнтованих працювати з особами з ООП. Програма є частиною логопедії та висвітлює важливий аспект комплексної діагностики – обстеження психо-моторних функцій та мовлення. Сучасний вчитель-логопед повинен володіти різноманітними методами диференціальної діагностики та корекції психо-моторних функцій та мовлення, а також вміти застосовувати та адаптувати їх відповідно до запитів практики

Сформувати мотивацію щодо використання набутих знань у професійній діяльності.

Мета навчальної дисципліни з «Логопедичні технології та практикуми»: сформувати у студентів систему спеціальних знань щодо науково-методична підготовка для здійснення практичної діяльності з обстеження (діагностики) та корекції мовлення дітей, формування системи знань та умінь про сучасні нетрадиційні, інноваційних, модифіковані, авторські методики і технології логопедичного впливу на психомовленнєву діяльність дітей різних нозологій та застосування практичних навичок у корекційно-компенсаторній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Очікувані програмні результати навчання

ПРН 2. Здійснювати дослідження та/або провадити інноваційну діяльність з метою отримання нових знань, створення нових та удосконалення традиційних технологій викладання і супроводження та в ширших мультидисциплінарних контекстах.

ПРН 3. Розробляти та впроваджувати інноваційні методики і технології корекційно-розвивальної роботи з особами з особливими освітніми потребами, генерувати нові ідеї для удосконалення навчання, виховання, розвитку та соціалізації цих осіб.

ПРН 5. Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня функціонування, обмеження життєдіяльності та розвитку дитини з особливими освітніми потребами, забезпечувати ефективність власних дій.

ПРН 10. Відшукувати необхідні дані в науковій літературі, базах даних та інших джерелах, аналізувати та оцінювати ці дані.

ПРН 12. Організувати та здійснювати методичний супровід процесу навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах спеціальних закладів освіти та інклюзивного освітнього середовища.

Очікувані результати вивчення дисципліни

Знати

- будову та особливості функціонування мовленнєвого апарату, що забезпечують нормативність вимовної сторони мовлення;
- характеристику та вікові критерії фонетичного, фонематичного, лексико-граматичного та просодичного компонентів мовлення;
- особливості анатомо-фізіологічної організації моторних функцій і мовлення;

уміти:

- теоретично *обґрунтовувати* технологію вивчення і формування вимовної сторони мовлення при різних варіантах її патології;
- *класифікувати* особливості дизонтогенетичного розвитку дітей з мовленнєвою патологією;

- виокремлювати коло завдань щодо застосування методів та прийомів корекції мовленнєвої патології;
- ідентифікувати методики та технології диференціальної діагностики мовленнєвих та немовленнєвих порушень;
- розкривати основні методологічні вимоги до засобів обстеження мовленнєвих та немовленнєвих процесів;
- будувати індивідуальну програму корекціо-розвиткової роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку
- застосовувати практичні навички здійснення різних видів діагностико-корекційного впливу за допомогою відповідних традиційних, нетрадиційних, інноваційних методик методик;
- встановлювати можливість кількісної та якісної оцінки рухових та мовленнєвих функцій, визначати відповідність засобів діагностики методологічним принципам наукового дослідження;
- підбирати мовленнєвий матеріал і спеціальні прийоми, вправи для вивчення фонетико-фонематичної, лексико-граматичної та просодичної сторін мовлення з урахуванням вікових, індивідуальних критеріїв і специфіки мовленнєвої патології;

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати такі компетентності:

**Інтегральна компетентність. **

Здатність розв'язувати комплексні завдання та практичні проблеми у галузі освіти та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань, умінь та професійної практики.

Загальні компетентності:

ЗК-7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-10. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

Спеціальні компетентності:

СК-2. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методики і технології корекційно-розвивальної роботи з особами з особливими освітніми потребами (залежно від спеціалізації).

СК-7. Здатність до організації освітнього процесу у спеціальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій.

СК-12. Здатність вибудовувати власний алгоритм корекційно-реабілітаційної логопедичної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

ОПАНОВУЮЧИ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗДОБУВАЧ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:

- сумлінно, вчасно й самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;
- бути присутнім на всіх навчальних заняттях, окрім випадків, викликаних поважними причинами;
- ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;
- сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ та ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовний модуль 1. Сучасні підходи діагностики та корекції вимовної сторони мовлення. Аспекти обстеження вимовної сторони мовлення. Технологія корекційно-логопедичного роботи з формування правильної вимови.

Тема. Особливості вимовної сторони мовлення.

Лекційне заняття №1 – 1 год

1. Теоретичний базис логопедичних технологій.
2. Компоненти вимовної сторони мовлення: просодичний, фонетичний та фонематичний компоненти. Характеристика просодичної сторони мовлення: інтонація, мелодика, модуляція, ритм, темп, темброве забарвлення, резонанс голосу, сила, висота голосу. Основні прояви порушень просодичної сторони мовлення.
3. Характеристика фонетичної сторони мовлення (звуковимова, складова структура слова).
4. Характеристика фонематичної сторони мовлення: фонематичні сприйняття, аналіз, синтез, уявлення, диференціація, слухомовленнєва пам'ять, слухова увага.
5. Взаємозумовленість компонентів вимовної сторони.
6. Артикуляційно-акустична характеристика звуків української мови та механізм їх утворення звуків. Особливості артикуляційних укладів звуків. Види недоліків вимови голосних звуків.

Теоретичний блок.і

Логопедичні технології – це комплекс різноманітних впрв, реалізованих у певній послідовності і спрямованих на усунення або згладжування різноманітних вад мовлення дитини. Саме поняття «технологія» визначається як сукупність прийомів, застосованих у будь-якій справі, майстерності, мистецтві (тлумачний словник). Педагогічна технологія - сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу (Б. Т. Ліхачов)

Поняття "педагогічна технологія" може бути представлене трьома аспектами: 1) *науковим*: педагогічні технології - частина педагогічної науки, вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання та проектує педагогічні процеси; 2) *процесуально-описовим*: опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів для досягнення планованих результатів навчання; 3) *процесуально-дієвим*: здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних педагогічних засобів Інноваційні технології - це впроваджені, нові, що володіють підвищеною ефективністю методи і інструменти, прийоми, які є кінцевим результатом інтелектуальної діяльності педагога.

Стосовно до педагогічного процесу, інновація означає введення нового в цілі, зміст, методи і форми освіти, організацію спільної діяльності педагога і дитини це впроваджені, нові, що володіють підвищеною ефективністю методи і інструменти, прийоми, які є кінцевим результатом інтелектуальної діяльності педагога.

Будь-яка інновація, використовувана в логопедичній практиці, відноситься до так званих «мікроінновацій», оскільки її використання не змінює базову організацію логопедичної допомоги, а лише локально модифікує її методичну складову

Основним критерієм «інноваційності» технології є підвищення ефективності освітнього процесу за рахунок її застосування.

Спеціальні технологія - це комплекс різних вправ та специфічних прийомів корекційно-виховної та реабілітаційної роботи, що реалізуються в певній послідовності орієнтованих на усунення або згладжування різноманітних дефектів дитини. Саме одним із шляхів впровадження роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є інноваційні техніки

Інновації в педагогіці пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією (лат. *integratio* – відновлення, об'єднання в ціле окремих елементів) знань і форм соціального буття

Інноваційні технології у спеціальній педагогіці мають забезпечити розвиток і саморозвиток особистості учня з огляду на виявлені його індивідуальні особливості як суб'єкта пізнання предметної діяльності і реалізуються у особистісноорієнтованій освіті.

Спектр методик і технологій, що складають її зміст значний: вальдорфська педагогіка, методика Марії Монтесорі, колективний спосіб та індивідуалізація процесу навчання, ігрові технології, модульно-розвивального, проблемного, дистанційного навчання, рівневої диференціації, мультимедійні, сугестивні, інтерактивні та інші

За основними групами **спеціальні корекційні технології** поділяються на: Інформаційно-комунікаційні - методи взаємодії з інформацією Дистанційні освітні технології (використовувані при організації роботи з батьками). Інноваційні психокорекційні технології: арт-терапія, казкотерапія, психосоматична гімнастика тощо. Педагогічні технології з використанням нетрадиційних для дефектології прийомів: ароматерапії, хроматерапії, літотерапії бібліотерапії тощо. Здоров'язберігаючі технології: кріотерапія, дихальні гімнастики тощо. Змішані технології - традиційні корекційні технології з використанням нововведень

Будь-який практичний матеріал можна розділити на лві групи: допомога безпосередньо розвитку дитини: мовленнєвого, психічного тощо; опосередкований, до якого відносяться нетрадиційні корекційні технологіє Такі методи не можна розглядати як самостійні і самодостатні. Використання цих методів перш за все створює сприятливий емоційний фон і підвищує ефективність корекційної роботи.

Формування лексичної, передусім семантичної (вимовної) сторони мовлення є однією з основних проблем розвитку мовлення дитини в нормі та в патології. Процес збагачення словесних засобів спілкування, який проявляється у їхньому розвитку та розширенні, як відомо, тісно пов'язаний з розвитком мислення дитини. З другого боку – засвоєне слово узагальнює предмети, ознаки, дії, зараховуючи їх до певної категорії, що відкриває для дитини нові можливості для співвіднесення, комбінування, структурування інформації про навколишній світ.

Вербальна поведінка дитини значною мірою залежить від рівня розвитку лексичної сторони мовлення, бо у процесі формування вислову, людина добирає слова з того запасу, який зберігається у її довготривалій пам'яті.

Словник теперішніх дітей є обмежений. І, коли батьки стверджують, що їхні діти говорять все, вони не розуміють, що рівень словника їхніх дітей – це рівень побутової мови, це специфічні слова, вирази, діалектні слова, специфічна побудова речень, яка характерна для тієї місцевості, але це не є показник. Крім обмеженості є ще звуження смислової структури слова, несформованість різних типів його значень (синонімічних, антонімічних, переносних, твірних, похідних).

Ще з історичних часів у творах таких науковців, як К.Ушинський, В.Одоевський, Марк Фабій Квінтіліан, Я.Коменський, І.Песталоцці, М.Ломоносов, Ж-Ж.Руссо, акцентувалася увага на правильність мовлення. Правильне мовлення включає у себе: багатство і точність використаних слів; змістовність, послідовність, логічність, граматичну правильність, лаконічність, простоту висловлювань; ясність, чіт- кість, чистоту вимови; емоційну

виразність, помір- ну гучність, стриманість, помірність та доцільність жестикулювання, красиву манеру поведінки під час розмови та виступів (Николаева).

На лінгвістичних поняттях про правильність мов- лення будується лінгвістична характеристика різ- них його порушень: імпресивного (сприймання) та експресивного (відтворення), усного та писемного; різних сторін (компонентів) мовлення: фонетично- го, лексико-граматичного, мелодико-інтонаційного і темпоритмічного (просодичного). Звідси відповідно виникають уявлення та поняття про недоліки: – звуковимови: відсутність, заміна, спотворення, змішування звуків, порушення фонематичного сприймання; – слово- та формоутворення: обмежений словник, спотворення слів, неназивання, перестановка морфем та слів у фразі, елізії, контамінації, пер- северації, численні аграматизми; – мелодико-інтонаційні мовлення, які характери- зуються відхиленнями в голосоутворенні, по- рушенням сили, висоти, тембру голосу: голос тихий, хриплий, глухий, здавлений, млявий, не- виразний; – темпоритмічні: прискорений або уповільнений темп мовлення, зупинки, спотикання, необґрунтована паузація, скандування звуків, складів та слів; – писемного мовлення: неправильне буквене сприймання (у процесі читання) та позначення мовних звуків (на письмі), недописування, пропуски та змішування графем, неузгодження та перестановка слів у реченнях, різні прояви писемного аграматизму і технічно-процесуальні недоліки читання та письма.

Просодика – це складний комплекс, що включає голосові характеристики (висота, сила, тембр) і мелодикоінтонаційну сторону мовлення (темп, ритм, паузація: пауза, логічний наголос.) Просодія (дав.-гр. *προσῳδία* – наголос, приспів). Просодія (літературознавство) – вчення про співвід- ношення складів у вірші; сукупність правил віршу- вання, розділ віршознавства, що містить класифі- кацію метрично важливих складників віршованого мовлення. Так, у силабо-тонічному віршуванні про- содія визначає наголошені та ненаголошені склади тощо (Селиверстова, 1997). У сьогодишній освіті існує багато аспектів мов- леннєвої просодії. Філософи В.Бірюков, Н.Дьомін, Б.Кроче таке поняття як «просодія», розуміють як міру у чомусь. У медицині, фізіології цим питан- ням займалися М.Бернштейн, В.Бехтерєв, М.Кроль, О.Ухтомський та ін. Ґрунтовним є термін «просодія» і для музикантів, які пов'язують його з поняттям музичної інтонації (Б.Асаф'єв, В.Богородський, В.Мороз та ін.) (Александрова & Спирина, 2006).

У словнику В.Даля: «Просодія (у перекладі з грецької) – складонаголос, правильна вимова довгих та коротких складів мови, співучість» (Галущенко, 2008). Отже, у часи В.Даля просодія позначала співучість мови: тобто те, що не мало мовного значен

Засвоєння дитиною звукової сторони мовлення, її акустичних характеристик у єдності з оволодінням руховими (артикуляційними) образами фонем (реалізаторами фонем) є базовими компонентами для подальшого оволодіння нею мовленням. Поняття «звук», «фонема», «фонематичним слух» привертають увагу фахівців з лінгвістики, акустики, психоакустики, психолінгвістики та інших галузей науки. Особливого значення набуває зміст цих понять для корекційної педагогіки, зокрема логопедії, сурдопедагогіки, тифлопедагогіки, ортопедагогіки. Адже проблема формування усного мовлення, грамотності у дітей, які належать до цих нозологій, є актуальною і спільною.

Фонематичне сприймання, забезпечуючи перцептивну, когнітивну та регулятивну активність мовленнєвої діяльності дитини, функціонує на сенсорному, гностичному (перцептивному) та смислового рівнях за активної участі мовленнєво-рухового та мовленнєво-слухового аналізаторів.

Практичне заняття №1–2 год.

Круглий стіл. «Суть мовленнєвих порушень та специфіка їх локалізації в мовленнєвому апараті»

Дискусія «Основні погляди на сутність понять порушення вимовної сторони мовлення»

Питання для обговорення.

1. Сутність поняття логопедичні технології.
2. Що є суттю поняття мовленнєві порушення?
3. Встановлення порушеного елемента мовленнєвої системи, визначення ступеня порушення та його структури, їх локалізації
4. Виявлення специфіки мовлення, формування особистості, впливу дефекту, локалізація порушення.
5. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку
6. Визначити та охарактеризувати основні мовленнєві порушення.
7. Встановлення порушеного елемента мовленнєвої системи, визначення ступеня порушення та його структури, їх локалізації

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Розкрити закономірності та особливості формування мовлення дітей дошкільного віку в нормі та при патології.
2. Визначення понять пасивний та активний словник дитини.
3. Аналіз та визначення поняття фонема та фонематичний слух.

Завдання для самостійної роботи

1. Визначити та довести доречність застосування поняття логопедичні технології у роботі практичних фахівців.
2. Аналіз та характеристика артикуляційних укладів звуків мовлення
3. Аналіз клінічних форм за локальними ознаками.
4. Окреслити основні аспекти мовленнєвих порушень, аргументувати можливі наслідки та супутні патологічні впливи.
5. Окреслити шляхи орієнтованої програми корекційного впливу.
6. Пояснити та розкрити зміст поняття «вимовна сторона», «мовлення» «звуковимова» або «звукова сторона мовлення» охоплює фонематичне оформлення мовлення
7. Результати доповісти на практичному занятті.

Рекомендована література: [1], [4], [6], [11], [15].

Тема . Напрямки обстеження вимовної сторони мовлення.

Лекціне заняття №2 – 1 год

1. Аналіз анамнестичних даних, як передумова порушення вимовної сторони мовлення.
2. Обстеження фонетичної сторони мовлення (звуковимови, складової структури слова); обстеження вимовної сторони мовлення (голосу, інтонаційної виразності, темпу, ритму, тембру мовлення, резонансу, розбірливості мовлення); обстеження фонематичного слуху (сприйняття, аналізу, синтезу, уявлень, диференціації, слухомовленнєвої пам'яті, слухової уваги); обстеження анатомо-фізіологічних передумов порушення вимовної сторони мовлення (будови і функціональних можливостей мимічної і артикуляційної мускулатури, дихальної функції, загальної та дрібної моторики, фізіологічного слуху).
3. Види недоліків вимови голосних та приголосних звуків.
4. Нейропсихологічний підхід щодо діагностики вад мовленнєвого розвитку.

Теоретичний блок.

Первинне збирання інформації – важливий етап дослідження стану сформованості мовленнєвої діяльності дітей четвертого року життя із ЗНМ. Тому розглянемо питання детально, зокрема проаналізуємо вплив ендогенних та екзогенних факторів на становлення мовленнєвої діяльності у дітей.

Збирання анамнестичних даних відбувалося за допомогою цілеспрямованих бесід з батьками у формі структурованих інтерв'ю, які були підтверджені та доповнені медичними довідками (невропатолога, психіатра, ЛОР, офтальмолога). Саме це стало важливою прогностичною частиною всієї побудови обстеження та добору діагностичних методик і дозволило досить повно охарактеризувати пренатальний, натальний та постнатальний періоди розвитку кожної дитини.

Дослідження стану сформованості усного мовлення дітей дошкільного віку складається з двох частин: *діагностики фонетичної сторони мовлення та діагностики фонематичних процесів*.

Дослідження стану *фонетичної сторони мовлення*: - перевірку звуковимови у довільному мовленні. - перевірка звуковимови ізольовано; - перевірка звуковимови у складах; - перевірка звуковимови у словах.

Обстеження *фонематичних процесів* спрямовані на визначення стану сформованості: - фонематичного сприймання; - фонематичних уявлень (головною умовою виконання завдань являлося абсолютне виключення артикулювання слів дитиною, а також опори на слухове сприймання. Тобто дитина виконує завдання без проговорювання слів чи то педагогом, чи то самостійно); - звукового аналізу у зовнішньому плані (виконання завдань з опорою на слухове сприймання, що вимовляння педагогом або дитиною); - звукового аналізу у внутрішньому плані (виконання завдань без опори на слухове сприймання слова, без будь-якого проговорювання чи то артикулювання, тобто виключно за уявленням); - звукового синтезу у внутрішньому плані; - складового аналізу у зовнішньому плані; - складового синтезу у зовнішньому плані.

Спеціальне обстеження моторики мовленнєвих органів вправи для виявлення стертої форми дизартрії (запропоновано доктором медичних наук О.М.Мастюковою)

1. Висунути язик вперед, утримувати його нерухомо, одночасно дивлячись на рухи логопеда вказівним пальцем в різні боки. Якщо язик при цьому починає рухатись у той чи інший бік — доказ порушення артикуляційної моторики. З цієї ж причини відбуватимуться рухи голови і напруження шийних м'язів.
2. При наслідуванні артикуляційних рухів слідкувати за положенням рук, ніг. Якщо напружуються чи рухаються пальці рук та ніг — це також вказує на ознаки стертої форми дизартрії.
3. Підняти язик догори, опустити його вниз, доторкнутись до лівого кутика рота, до правого кутика. Повторити декілька разів. Якщо дитина виконує із утрудненням — ознака стертої дизартрії.
4. Після виконання цієї вправи, — висунути язик вперед і утримувати його в стані спокою. У дитини-дизартрика язик буде тремтіти.

Нейропсихологічний підхід щодо діагностики вад мовленнєвого розвитку. Проведення нейропсихологічного обстеження в дітей старшого дошкільного віку з використанням запропонованого діагностичного комплексу, адаптованого для 5-6-річного віку, що дозволяє оцінити стан мовленнєвого розвитку і перцептивно-когнітивних функцій дитини.

2. Розробка критеріальної оцінки (у балах) стану основних компонентів мовленнєвого розвитку і перцептивно-когнітивних функцій для дітей 5-6 років. 3. Порівняльний аналіз стану основних компонентів мовного розвитку і перцептивно-когнітивних функцій у дітей старшого дошкільного віку без мовленнєвих порушень (загальноосвітня група) і в старших дошкільників з порушеннями мовлення (логопедичні групи).

Практичне заняття №2–2 год.

*Круглий стіл «Нейропсихологічний підхід щодо діагностики вад мовленнєвого розвитку»
Дискусія «Логопедична бліц-діагностика дошкільника»*

Питання для обговорення.

1. Інтерактивна доповідь –презентація «Історичні засади виникнення нової галузі - нейрологопедії»
2. Нейропсихологічна корекція як стимулятор розвитку і формування різних структур мозку у дітей»
3. Особливості використання нейропсихологічних прийомів під час корекції мовленнєвих порушень у дітей
4. Логопедичне обстеження: теорія, практика, корекція.
5. Як слід поводитися з співробітниками, які мають різні репрезентативні системи.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати доповідь «Нейростимуляційні технології у логопедичній практиці з дітьми дошкільного віку з важкими порушеннями мовлення»
2. Використання нейропсихологічних прийомів у спеціальній групі для дітей з порушеннями мовлення старшого дошкільного віку.
3. Опишіть очікувані результати роботи працівника з перевагою певного виду уваги при роботі з важливими документами.
4. Специфіка вивчення даних анамнезу дитини з мовленнєвими порушеннями.

Рекомендована література [3], [4], [7], [12], [14].

Тема . Створення анатомо-фізіологічних передумов розвитку мовлення.

Лекційне заняття № 3 – 2 год.

1. Технологія розвитку інтонаційно-виразної сторони мовлення, загальної та дрібної моторики рук, м'язової мускулатури, артикуляційної моторики. Мета, завдання, послідовність та прийоми розвитку моторної сфери.
2. Методичні вимоги до організації корекційної роботи. Технологія розвитку мовленнєвого дихання при ринолалії, дизартрії, заїканні. Методика формування правильних дихальних кінестезій. Техніка виконання вправ. Формування тривалого, цілеспрямованого видиху, диференціація носо-ротового вдиху і видиху. Координація видиху з фонації і артикуляцією. Дихальна гімнастика О. М. Стрельникової. Використання дихальних апаратів В.Фролова, Triflo-II.
3. Технологія формування фонематичного слуху.. Нормалізація і розвиток основних характеристик голосу при ринолалії, дизартрії, заїканні. Особливості застосування логоритмічних вправ.

Теоретичний блок.

Етапи корекції звуковимови. Корекція порушеного вимови проводиться поетапно і послідовно. У логопедичній літературі можна зустріти різні думки про те, скільки етапів включає логопедическое вплив: Ф.Ф. Рау виділяє 2 етапи, О.В. Правдіна і О.А. Токарева - 3 етапу, М.С. Хватцев -4 етапи. Так як принципових розбіжностей в розумінні завдань логопедичного впливу немає, то виділення кількості етапів не має принципіального значення. Виходячи з цілей і завдань логопедичного впливу, традиційно виділяють наступні етапи корекції звуковимови. 1. *Підготовчий етап* Мета: підготовка

речедвигательного і речеслухового аналізатора до правильного сприйняття і вимови звуків, зміст:

- 1) Формування точних рухів органів артикуляції: а) за допомогою логопедичного масажу; б) за допомогою прийомів артикуляційної гімнастики.
- 2) Формування спрямованої повітряного струменя.
- 3) Розвиток дрібної моторики: а) за допомогою пальчикової гімнастики; б) за допомогою масажу рук; в) за допомогою самомасажу пальців рук; г) за допомогою предметно-практичної діяльності (шнурівка, ліплення, мозаїка, конструктор, плетіння, нанизування тощо.).
- 4) Розвиток фонематических процесів.
- 5) Відпрацювання опорних звуків.

2. Етап формування первинних вимовних умінь і навичок

2.1 Постановка звуку. Мета: домогтися правильної вимови ізольованого звуку. зміст:

- 1) Об'єднання відпрацьованих на підготовчому етапі положень і рухів органів артикуляції.
- 2) Створення артикуляційної бази даного звуку.
- 3) Додавання повітряного струменя і голоси для постановки дзвінких і сонорних звуків.
- 4) Відпрацювання проголошення ізольованого звуку.

Автоматизація звуку. Мета: домогтися правильної вимови звуку в самостійній мови.

Зміст: поступове, послідовне введення поставленого звуку в склади, слова, пропозиції і в самостійне мовлення.

Диференціація звуку. Мета: навчити дитину розрізняти змішуються звуки і правильно використовувати їх у своїй вимові.. Зміст: поступова, послідовна диференціація смішуваних звуків по моторним і акустичним ознаками спочатку в ізолюваному положенні, потім в складах, словах, пропозиціях і власної мови

3. *Етап формування комунікативних умінь і навичок* Мета: сформувати у дітей уміння і навички безпомилкового вживання звуків у всіх ситуаціях мовленнєвого спілкування

Зміст: моделювання і використання різних ситуацій мовленнєвого спілкування для формування комунікативних умінь і навичок. Паралельно з корекційної роботою з розвитку артикуляції у дітей вдосконалюють фонематичні процеси. на підготовчому етапі використовують вправи, які сприятимуть розвитку мовного слуха, активізації уваги дітей до мовлення оточуючих і власного мовлення.

На етапі постановки звуків і їх автоматизації йде робота по формування правильних фонематических уявлень. Поряд з артикуляційними характеристиками звуку, уточнюються його акустичні ознаки (тривалість звучання, висота, наявність вібрації тощо). на етапі диференціації звуків використовують різноманітні прийоми розрізнення звуків (за В.А. Ковшікову)

Технологія постановки різних груп звуків

Виділяють 3 способу постановки звуків (вперше виділені в роботах Ф.Ф. Рау): по наслідуванню (імітативний), механічний і змішаний.

Імітативний - заснований на свідомих спробах дитини знайти артикуляцію, що дозволяє вимовити звук, відповідний почутому від логопеда. При цьому, крім акустичних опор, дитина використовує зорові, тактильні та м'язові відчуття. наслідування доповнюється словесними поясненнями логопеда, яку позицію повинен прийняти артикуляційний орган. У тих випадках, коли необхідні для даного звуку артикуляційні позиції вироблені, достатньо їх просто відтворити. Можна користуватися прийомом поступового намацування потрібної артикуляції. Пошук часто призводить до постановки шиплячих звуків, парних дзвінких, а також парних м'яких. *Механічний спосіб* - ґрунтується на зовнішньому, механічній дії на органи артикуляції спеціальними зондами або шпателями. Логопед просить дитину вимовити звук, повторити його кілька разів, і під час виголошення за допомогою зонда змінює артикуляційний уклад. В результаті виходить необхідний звук. При даному способі ребе-

нок самостійно не здійснює пошук, її органи артикуляції тольдо підпорядковуються діям дорослого. Після тривалих тренувань він самостійно приймає необхідну артикуляційну позу, допомагаючи собі шпателем або пальцем.

Змішаний спосіб - ґрунтується на поєднанні двох попередніх. Провідну роль в ньому відіграють наслідування і пояснення. Механічна допомога застосовується на додаток. При цьому способі дитина оказється активним, а придбана за допомогою логопеда артикуляційна поза фіксується в її пам'яті і легко відтворюється в пошем без механічної допомоги. Постановка звуку при його спотворенні здійснюється з опорою на нормально вимовлені звуки, в артикуляційному укладі яких имеються загальні ознаки з порушеним звуком. При цьому враховується їх артикуляційне «спорідненість», яке може бути не однаково в різних групах звуків. Так, при роботі над дзвінками приголосними звуками опираються на їх глухі парні звуки, і завдання логопедичної роботи сводиться до того, щоб доповнити загальну артикуляторну позу роботою голосового апарату. При роботі над Задньоязикові вибуховими звуками в роботу включають кореневу частину мови, а в якості його вихідної основи береться позиція Передньоязикові вибухового. При постановці язика в якості вихідної основи слід звертатися не до ізолюваному підлягаючих зберіганню звуку, а до звуку в слововому поєднанні, тому що склад - це естественного для звуку форма його реалізації в мовленні. Це положення дуже важливим у зв'язку з тим, що при постановці ізолюваного звуку перехід до стилю виявляється утрудненим. необхідно передуметреть можливі динамічні перебудови артикуляції однієї і тієї ж фонемі в різному звуковому оточенні. Це досягається без особливої

праці, якщо схеми (програми) поєднань звуків у дитини не порушені. Вихідними для постановки твердих звуків слід обирати звуки в складі з голосним [А], а для м'яких приголосних слід брати звуки в складі з голосним [І]. В подальшій роботі підключаються приголосні в позиції-ях перед іншими голосними. При цьому увага звертається на лабіалізованіе голосні, тому що перед ними багато приголосні претерпевають істотні артикуляційні зміни. Важливими для корекційної роботи є опорні звуки. це звуки, які схожі з порушеними за артикуляцією.

Технологія формування мовного дихання при заїкання Л.І. Белякова та Е.А. Дьякова виділяють наступні етапи роботизо формування мовного дихання при заїкання.

Перший етап. Розширення фізіологічних можливостей дихального апарату (Постановка діафрагмально-реберного дихання і формування тривалогоного видиху через рот) У дошкільному віці формування діафрагмально-реберного дихання необхідно проводити в положенні лежачи. У цьому положенні м'язи всього тіла злегка розслабляються, і діафрагмальне дихання без додаткових інструкцій встановлюється автоматично. але покласти долоню однієї руки дитини на область діафрагми і про ратіть увагу на рухи передньої стінки живота при природнийном вдиху і видиху. Надалі для тренування діафрагмального дихання, його сили і тривалості використовують різні ігрові прийоми. При цьому в роботі з дітьми дошкільного віку необхідно враховувати такі методичні вказівки:

1. Дихальні вправи організуються без фіксації уваги дитини на процесі вдиху (виняток становить парадоксальна дихательная гімнастика А.Н. Стрельникової, розглянута нами нижче).
2. Дихальні вправи організуються у вигляді гри таким чином, щоб дитина мимоволі міг зробити більш глибокий вдих і більш тривалий видих.
3. Не потрібно виробляти занадто великий вдих, тому що надмірне наповнення легких повітрям створює зайву напругу дихальних м'язів.
4. Всі вправи на тренування мовного дихання пов'язані з виконанням двох основних рухів: руки з положення «в сторони» рухаються «вперед »з обхватом грудної клітки, або з

положення» вгорі »рухаються вниз. Рухи корпусом, як правило, пов'язані з нахилом вниз або в сторони.

5. Більшість вправ включають видих з артикуляцією приголосних (В основному щілинних) або фонації голосних звуків, що дозволяє логопеду на слух контролювати тривалість і безперервність видиху, а в Надалі формує у дитини зворотну біологічну зв'язок.

У логопедії існують окремі методики, спрямовані на відновлення цієї важливої функції, як мовленнєве дихання, а саме: диференціація ротового і носового видиху у дітей з ринолалією (А.Іполітова, С. Конопляста); зняття напруги з м'язів всього тіла і органів артикуляції у дітей, що заїкаються (В.Різдвяної, Є. Пелінге); оздоровлюючі і цілющі методики К.Бутейко, А.Стрельникової; образна гімнастика М. Норбекова, Є.Гуляєва та ін. Суть цих методик полягає в усвідомленому управлінні всіма фазами акту дихання через тренування дихальних м'язів і регулювання роботи дихального центру, що впливає на оздоровлення організму. Існуючі у логопедії розроблені сучасні інноваційні методики використовуються педагогами частково, і їх приходиться адаптувати у логопедичній практиці, оскільки тренінгові комплекси нецікаві дітям, важкі для них і малозрозумілі. Крім того, не всі з них відповідають природі дитини. Значна частина методик не враховує положення А. А. Леонтьєва, А. Р. Лурія про мотивації як головного чинника, що визначає якісне породження мовленнєвого висловлювання. В даний час також недостатньо розроблені питання позитивної мотивації правильного дихання в ході корекції мовлення, образності, формування уваги до відчуттів в акті дихання, використання нестандартного обладнання, що оптимізує процес постановки мовленнєвого дихання.

В основу запропонованих тренінгових циклів лягли вправи парадоксальної гімнастики **А. Н. Стрельникової**, згідно з якою тренувальний ефект посилюється завдяки створенню додаткового опору як дихальним м'язам, так і потоку повітряного струменя. Тренінги, запропоновані цим автором, ми адаптували до нашого ігрового обладнання. В основу адаптованих ігор покладено принцип парадоксального дихання, що покликаний сформулювати ігри-вправи: «Підніми кульки», «Пожежники», «Насос», «Гармошка», «Кулька», «Порахуй м'ячики», «Погойдай кошеня на животі». При проведенні цих вправ дітям дається установка - робити галасливий вдих носом на максимум руху, а видих довільний. При цьому обладнання створює додатковий опір або навантаження.

Розглядаючи фізіологічне дихання як один з факторів здоров'язбереження дитини, а мовленнєвий – як підґрунтя для формування усного мовлення можливо задовольнити потреби дітей в руховій активності й різних формах діяльності, співвідносно їх природі; сформулювати патерн дихання в найбільш стислі строки і без шкоди для психофізичного здоров'я дитини і педагога; викликати і закріпити у дітей енергетичний економний тип дихання, що лежить в основі мовленнєвого дихання; забезпечити комплексний розвиток усіх систем, що відповідають за мовленнєвий вислів (мімічний і артикуляційний праксис, голосоутворення та просодичний компонент мовлення).

Систематична та цілеспрямована корекційно-розвиваюча робота з розвитку *мовленнєвого дихання* у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями дозволить підвищити рівень сформованості даної функції. Запропоновано комплекс найбільш ефективних спеціальних ігрових вправ з елементами кінезіотерапевтичних та просодичних ігрових завдань в процесі реабілітаційної роботи з дошкільниками з вадами мовлення. Позитивної динаміки можливо досягти за умов комплексного впливу на дихальну систему дитини, що здійснюється в двох основних аспектах: участь у процесі корекції різних спеціалістів (логопеда, вихователя, музичного керівника, інструктора з фізичного виховання, арт-терапевта); використання дихальних вправ протягом дня в різних режимних моментах (логотренінги, прогулянки, самостійна діяльність, заняття з логоритміки, музики, лікувальної фізкультури, розваг тощо).

У поняття людського **голосу** входить уявлення про будь-яких звуках, що виходять з гортані людини, незалежно від їх складності та соціальної значущості: від рефлекторного крику новонародженого до модульованого співочого голосу.

В голосі й мови інтегруються всі вітальні функції організму: дихання, робота серцево-судинної системи, вища нервова діяльність. Таким чином, нормальна голосова функція є життєвою, біоенергетичною основою загального розвитку, засвоєння рідної та інших мов, грамотності мови та успішної комунікативної адаптації.

Відомо, що **голосові розлади** можуть проявлятися як самостійна патологія, так і входить до складу складних мовних порушень органічного характеру, таких як дизартрія, ринолалія, заїкання. Стан просодики і, зокрема, механізми **голосових порушень при дизартрії** були розкриті такими дослідниками, як Е. Ф. Архипова, Є. С. Алмазова, Г. Б. Бабіна, Є. М. Винарская, Е. В. Лаврова, Л. В. Лопатіна, Є. М. Мاستюкова та ін.

У дітей з **дизартрією** відзначаються найбільше виражені патологічні зміни **голосу** - слабкість, невідповідність висоти, відсутність модуляцій, різноманітні зміни тембру, назалізація, що обумовлено основною неврологічною симптоматикою.

У школярів з ринолалією функціональна недостатність голосового апарату проявляється в назалізації, різноманітних змінах тембру, ослабленні сили голосу, обмеження його модуляційних можливостей. При заїкання порушення голосу менш виражені. Зміни тембру в вигляді глухості і захриплості, обмеження сили, динамічних і висотних модуляцій голосу є результатом неправильних навичок голосоведення і, в ряді випадків, зниження тону голосових складок. Особливістю голоси дітей з алалією є слабкість, недостатня модулювання, глухість, що обумовлено нечіткістю звукового сприйняття, артикуляторної апраксії, малої мовною активністю.

Практичне заняття №3 – 2 год

Сумісне обговорення та аналіз «Технологія розвитку інтонаційно-виразної сторони мовлення, загальної та дрібної моторики рук, мимічної мускулатури, артикуляційної моторики»

Тренінг «Дихальна гімнастика О. М. Стрельникової. Використання дихальних апаратів В.Фролова, Triflo-II»

Круглий стіл Нормалізація і розвиток основних характеристик голосу.

Питання для обговорення.

1. Етапи навчання дихальним вправам
2. Що складає основу дихальної гімнастики О.М.Стрельникової
3. Особливість системи дихальної гімнастики О.М.Стрельникової
4. З якою метою була розроблена дихальна гімнастика О.М.Стрельникової
5. Чому дихальну гімнастику Стрельникової називають парадоксальною
6. Назвіть основні типи дихання, які використовуються в різних дихальних практиках
7. Протипоказання до застосування дихальної гімнастики О.М.Стрельникової
8. Суть методу дихальних вправ за системою Фролова, апарату Triflo-II.

Завдання для самостійної роботи .

1. Розкрити зміст поняття «функціональний стан»
2. Які функціональні стани розрізняють?
3. Чим характеризується порушений функціональний стан організму
4. Що провокує перебування пацієнта у порушеному функціональному стані
5. Яка дія дихальних вправ при порушенні функціонування органів дихання
6. Як поділяються дихальні вправи

7. Як виконують статичні дихальні вправи
8. Чому сприяють динамічні вправи
9. Яка дія загальних дихальних вправ
10. Чому сприяють спеціальні дихальні вправи
11. Якими руховими діями супроводжується вдих
12. Якими руховими діями супроводжується видих
13. З якою метою у заняття лікувальною гімнастикою включають дихальні вправи

Рекомендована література: [2], [3], [6], [11], [13].

Тема. Особливості створення корекційно-розвиткової програми розвитку дітей з порушеннями мовлення.

Лекційне заняття №4 – 3 год

1. Складання індивідуального плану роботи з корекції вимовної сторони мовлення за основою логопедичного висновку щодо результатів обстеження.
2. Врахування специфіки обстеження вимовної сторони мовлення при різних нозологічних формах мовленнєвої патології (дислалії, ринології, дизартрії, заїканні), структури дефекту (фонетичне, фонетико-фонематичні порушення), ступеню вираження порушення, індивідуальних особливостей дитини при визначенні напрямків, послідовності, форм та прийомів роботи.
3. Вивчення висновків фахівців-лікарів з метою визначення передумов мовленнєвої патології.

Теоретичний блок.

Індивідуальний план корекційної роботи з дитиною на навчальний рік

1. Підготовчий етап

Основне завдання ретельна і всебічна підготовка дитини до копійкої і тривалої корекційної роботи. Основні цілі

- Формувати інтерес і мотивацію до логопедичних занять.
- Розвивати слухове увагу, пам'ять, фонематичні сприйняття за допомогою ігор і спеціальних вправ.
- Формувати і розвивати артикуляційну моторику до рівня мінімальної достатності для постановки звуків.
- Формувати і розвивати пальчикову моторику в процесі систематичних тренувань.
- Зміцнювати фізичне здоров'я в процесі різних оздоровчих заходів і процедур (масаж, медикаментозне лікування, консультування лікарів - фахівців).

2. Формування вимовних умінь і навичок

Основні цілі

- Усувати дефектний звуковимову.
- Розвивати уміння і навички диференціювати звуки, подібні артикуляційно і акустично.
- Формувати навички користування фонетично чистої, лексично розвиненою, граматично правильною мовою.

Види корекційної роботи на даному етапі.

1. Постановка звуків в послідовності:

- свистячі С, З, Ц, Сь, Зь-шіпящій Ш;- сонорні Л;- шиплячий Ж; сонорні Р, Рь; -шіпящіє Ч, Щ. Спосіб постановки- змішаний.

Підготовчі вправи для постановки звуків:

- для свистячих: «Посмішка», «парканчик», «Лопатка», «Жолобок», «Щітка», «Футбол», «Фокус»;
- для шиплячих: «Трубочка», «Смачне варення», «Чашечка», «Грибок», «погріємо руки»;
- для Р, Рь: «Болтушка», «Маляр», «Індик», «Конячка», «Грибок», «Барабанщик», «Гармошка», «Кулемет»;
- для Л: «Посмішка», «Лопатка», «покарайте мову».

Робота по постановці звуків проводиться тільки індивідуально.

2. Автоматизація поставленого звуку в складах:

- З, З, Ш, Ж, Сь, Зь, Ль автоматизуються спочатку в прямих складах, потім - в зворотних і в останню чергу - в складах зі збігом приголосних;
- Ц, Ч, Щ, Л автоматизуються спочатку в зворотних складах, потім-у прямих і зі збігом приголосних;
- Р, Рь можна починати автоматизувати з проторного аналога і паралельно виробляти вібрацію мови.

Автоматизація кожного виправленого звуку в міру постановки може проводитися як індивідуально, так і в підгрупі дітей з подібним дефектом.

3. Автоматизація звуків у словах проводиться по слідах автоматизації в складах в тій же послідовності. У міру оволодіння дитиною вимови кожного складу з виправленим звуком він вводиться і закріплюється в словах з даними стилем.

4. Автоматизація поставлених звуків в пропозиціях.

Кожне відпрацьований у вимові слово включається в пропозиції, потім - в невеличкі оповідання, потішки, чистоговорки, віршовані тексти зі словами, що включають виправлені звуки.

5. Диференціація поставлених звуків і автоматизованих звуків:

С- З, С-Сь, С- Ц, С-Ш; Ж-З, Ж-Ш; Ч Сь, Ч Ть, Ч Щ; Щ Сь, Щ Ть, Щ Ч, Щ-Р ь; Р Л, Р Рь, Рь- Ль, Рь- Ї, Л-Ль.

6. Автоматизація звуків у спонтанному мовленні (в монологіях і діалогах, іграх, розвагах, екскурсіях, на прогулянках, праці та інших формах дитячої життєдіяльності).

3. Удосконалення фонематических процесів і звуковий аналітико - синтетичної діяльності паралельно з корекцією звуковимови у дитини

4. Розвиток (вдосконалення) психологічної бази мовлення дитини на відпрацьованому в правильну вимову лексичному матеріалі.

5. Розвиток зв'язного виразної мови на базі правильно вимовлених дитиною звуків на основі лексико - граматичних вправ, завдань для розвитку просодической сторони мови, при навчанні розповідання тощо. Закріплення правильної вимови дитини в самостійної

(Незаученої, що не повторюваною слідом за дорослим!) Мови відбувається на останньому етапі. Поки дитина не буде правильно вживати звуки в самостійній мові, їх автоматизація не може вважатися закінченою, а вимова виправленим. Тому на заключному етапі автоматизації звуків мови дуже важливий контроль за правильною вимовою з боку батьків. Він необхідний і в тих випадках, коли самоконтроль дитини за промовою ще не сформований

За даними диференціальної діагностики учитель-логопед групи, пункту *планує роботу на підгрупових і індивідуальних заняттях*. Зміст цієї роботи, як і методи і засоби, коригуються з урахуванням тих матеріалів, які фахівець отримує, проводячи поглиблену діагностику, спрямовану на виявлення індивідуальних особливостей (характеристик мовної та пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери), які властиві тільки даному дитині і повинні прийматися до уваги при організації індивідуальної корекційно-розвиваючої роботи. Поглиблена діагностика проводиться протягом усього навчального року з використанням різних методів логопедичного обстеження, перш за все - спостереження за дітьми і їх промовою на заняттях і під час інших режимних моментів. Особливе місце в

організації поглибленої діагностики мають перші два тижні вересня, спеціально відведені для системного аналізу мови дітей і планування роботи. Обстеження (або хоча б його частину) бажано проводити в присутності батьків дитини, щоб вони могли наочно побачити проблеми, які є у нього, а вчитель-логопед міг проілюструвати свої рекомендації батькам прикладами з обстеження.

Діагностика мовленнєвих порушень базується на основі ряду принципів: всебічності та комплексності, системності логопедичного обстеження, онтогенетичного, кількісно-якісного аналізу отриманих даних. Реалізація їх забезпечує якість логопедичної діагностики, що, в свою чергу, є умовою ефективності корекційно-розвиваючої роботи з дітьми.

Принцип всебічності та комплексності передбачає, що обстеження дітей з порушеннями мови включає вивчення не тільки різних сторін мови, але і немовних процесів, сенсомоторної сфери, інтелектуального розвитку, особистісних особливостей, соціального оточення. Дане положення пояснює необхідність участі в діагностиці фахівців різного профілю (в умовах дошкільного закладу вчителя-логопеда, вихователя, педагога-психолога, соціального педагога та ін.). Одним з аспектів взаємодії команди фахівців є їх орієнтування в термінологічному апараті, який використовується для кваліфікації порушень розвитку у дітей. Для визначення форми мовленнєвого порушення вчитель-логопед спирається на дві класифікації мовленнєвих порушень: клініко-педагогічну і психолого-педагогічну.

На основі *попередньої діагностики* здійснюється *диференціальна діагностика*, що встановлює відміну даного порушення мови від інших, схожих по проявах. Така діагностика спрямована на визначення умов, змісту, методів і засобів корекційно-педагогічної роботи. За результатами обстеження дитини на психологомедико-педагогічній комісії в центрі корекційно-розвиваючого навчання організовується робота з комплектування спеціальних груп.

Практичне заняття № 4 – 4 год.

Вирішення практичних завдань «Складання індивідуального плану роботи з корекції вимовної сторони мовлення за основою логопедичного висновку щодо результатів обстеження. Врахування специфіки обстеження вимовної сторони мовлення при різних нозологічних формах мовленнєвої патології».

Дискусія «Взаємодія з батьками в корекційно-розвивальній роботі з дітьми з порушеннями мовлення».

Питання для обговорення.

1. За якими критеріями, зовнішньою симптоматикою та мікропроявами можливо визначити та спланувати адаптовану програму індивідуального розвитку дитини.
2. Аналіз даних анамнезу (перинатальних, натальних порушень, за шкалою АПГАР тощо).
3. Складання перспективного плану корекційно-відновлювальної роботи за різними нозологіями.
4. . Форми та методи роботи з родиною дитини з особливими освітніми потребами (з порушеннями мовлення)
5. Консультативна допомога вчителя-логопеда батьками дитини з порушеннями мовлення.
6. Основні форми, прийоми та методи роботи з батьками дитини з ТПМ.
7. Особливості розробки рекомендацій батькам дитини з тяжкими мовленнєвими порушеннями.

8. Основні методики взаємодії з батьками.
9. Налагодження партнерських стосунків з родинами дітей з ООП,

Завдання для самостійної роботи

1. Розробіть клініко-педагогічні рекомендації, спрямовані: на створення та оцінку стану дитини (соматичного, мовленнєвого, психічного, рухового, емоційного).
2. Розкрити зміст алгоритм проведення діагностики мовленнєвого розвитку дитини під час комплексного психолого-педагогічного обстеження.
3. Встановлення партнерські стосунки з родиною кожного вихованця, створення атмосфери спільності інтересів і емоційної взаємопідтримки;
4. Підвищення психолого-педагогічної компетентності батьків у питаннях мовленнєвого розвитку, пробудження в них інтересу і бажання брати участь у корекційній роботі;
5. Формування у батьків навички спостереження за мовленням дитини й уміння робити правильні висновки зі своїх спостережень;
6. Допомога батькам виробити впевнений і спокійний стиль виховання та спілкування з дитиною;
7. Навчання батьків конкретних прийомів логопедичної роботи

Рекомендована література [3], [6], [8], [10], [12].

Змістовний модуль 2. Нетрадиційні методи корекційно-компенсаторної роботи з розвитку та корекції мовлення. Використання апаратних технологій у роботі з дітьми.

Тема. Технологія розвитку моторної сфери: артикуляції, міміки, дрібних та загальних рухів.

Лекційне заняття №5 – 2 год.

1. Методика використання нетрадиційних засобів корекції порушень мовлення. Біоенергопластика. Кінезітерапія. Літотерапія. Кріотерапія. Танцетерапія.
2. Тілесно-орієнтована терапія. Логоритміка. Ауриколотерапія (масаж). Гідрогімнастика. Японська методика масажу пальців.
3. Масаж БАТ (біоакустичних точок). «Су-Джок» - терапія Ігри та масажні вправи з використанням різних матеріалів ((м'ячі, шишки, олівці, каштани, ложки, горіхи тощо...) у корекційній та лікувальній терапії.
4. Використання прийомів емотивної лексики з метою активізації м'язів.
5. Логопедичні ігри в пісочній країн.

Теоретичний блок.

Проблема підготовки до можливої інтеграції та адаптації дітей з мовленнєвими порушеннями до умов загальноосвітньої школи на сучасному етапі розвитку дошкільної корекційної педагогіки має пріоритетне значення. Особливо важливим є розробка спеціальних методичних систем, що враховують складність та неоднорідність контингенту дітей з порушеннями психо-фізичного та мовленнєвого розвитку в дитячих дошкільних установах. Виникає необхідність здійснення індивідуалізованого більш

диференційованого корекційного впливу, удосконалення методичних розробок, застосування інноваційних технологій, а також впровадження тенденції оновлення змісту освіти.

Постає проблема вирішення організаційно-методичних питань, пов'язаних з підготовкою дітей з порушеннями психо-фізичного та мовленнєвого розвитку до навчання в школі. Емоційно-експресивна лексика є найбільш адекватним засобом вираження особистого, суб'єктивного ставлення дитини до того чи іншого предмету висловлювання, до тієї чи іншої ситуації, а також є засобом вираження її особистих почуттів, емоційних переживань [2; 4]. Діти із загальним недорозвитком мовлення користуються в основному загальновідомими, найбільш часто вживаними в побуті словами і виразами. Емоційно-експресивна лексика використовується дошкільниками з мовленнєвими порушеннями вибірково і фрагментарно, але є більш доступною, оскільки допомагає здійснювати міжособистісне спілкування, служить засобом комунікації між дітьми, найбільш яскраво виражає симпатії або антипатії особистості. У сучасних дослідженнях проблема вивчення л системи у дітей з мовленнєвою патологією вирішується з психолінгвістичних позицій.

Останнім часом найбільш актуальним стало питання про значущість формування і розвитку емоційної лексики у старших дошкільників з порушенням мовлення.

За дослідженнями А. Богуш, О. Кисельової, та ін. важливого значення в опануванні мовленнєвою діяльністю та рідною мовою відіграє емоційно-оцінна лексика, що є основою для формування практичних навичок висловлювання своїх почуттів, оцінюванні дій та вчинків інших людей тощо. Виникає необхідність введення інноваційних форм в корекційний процес, що є однією з умов успішної інтеграції випускників логопедичної групи в загальноосвітню школу, вдосконалення системних розробок, ефективних шляхів формування емоційно-мовленнєвої та психо-моторної сфер.

Поряд з недостатністю сформованості емоційної лексики у дітей з порушеннями мовлення відзначають порушення координації рухів, узгодженості в роботі мовлення та рухів. Всі автори відзначають взаємозалежність мовленнєвої і моторної діяльності, стимулюючу роль тренування тонких рухів пальців. Новим і цікавим напрямком цієї роботи є біоенергопластика .

Біоенергопластика оптимізує психологічну базу мовлення, покращує моторні можливості дитини за всіма параметрами, сприяє корекції звуковимови, фонематичних процесів. Біоенергопластика дозволяє швидко прибрати зорову опору - дзеркало і перейти до виконання вправ по відчуттях. Це особливо важливо, тому що в житті діти не бачать свою артикуляцію. Біоенергопластика повинна бути невід'ємною частиною логопедичної роботи, як для розвитку артикуляційного апарату, мовленнєвого дихання і комплексу: мовлення і рух, а також для емоційно-психічної рівноваги і досконалості. Синхронізація роботи над мовленнєвою і дрібною моторикою вдвічі скорочує час занять, не тільки не зменшуючи, але навіть посилюючи їх результативність.

Робота в системі біоенергопластики:

- первинно активізує природний розподіл біоенергії в організмі дитини;
- стимулює інтелектуальну діяльність;
- розвиває координацію рухів, дрібну і загальну моторику;
- розвиває артикуляційний апарат;
- формує емоційно-психічну рівновагу, активний фізичний стан, активізує психічні процеси.

Будувати корекційну роботу із застосуванням елементів біоенергопластики з дітьми з порушеннями мовлення треба попередньо вивчивши особливості стану нервової системи дитини, згідно з індивідуальними можливостями. Центром педагогічного процесу є форми підгрупової і індивідуальної роботи з дітьми. Виключне значення в педагогічному процесі

надається грі, що дозволяє дитині проявляти власну активність, найбільш повно реалізувати себе.

Кріотерапія— одна із сучасних нетрадиційних методик корекційної педагогіки, що полягає у використанні ігор з льодом. Дозований вплив холоду на нервові закінчення має благотворні властивості. Ефект заснований на зміні діяльності судин — первинний спазм дрібних артерій поступається місцем вираженому розширенню (від холоду — скорочення м'язів, а від тепла — розслаблення), що значно підсилює приплив крові до місця впливу, що сприяє поліпшенню живлення тканин, імпульсації, в кору головного мозку подаються спрямовані сигнали, отже, краще розвивається рухова зона.

Піскова ігротерапія. Метод sandplay (дослівно — піскова гра) — це незвичайна техніка аналітичного процесу, під час якої дитина будує власний світ у мініатюрі з піску і невеликих фігурок. Дитина виражає на піску те, що спонтанно виникає протягом заняття. У процесі роботи вона може змішувати пісок з водою, якщо їй необхідно сформувані горби, гори, створити різні вологі ландшафти, наприклад болото. Крім того, в роботі використовують безліч мініатюрних фігур: людей, тварин, дерев, будівель, автомобілів, мостів, релігійних символів і ще багато іншого. Така безліч фігур і матеріалів необхідна для того, щоб дати дитині стимул-реакцію створювати власний світ.

Завдання, які розв'язуються на заняттях піскової терапії

- Удосконалюються вміння та навички практичного спілкування;
- знижується рівень м'язової скрутості, психоемоційного напруження;
- збагачується ігровий досвід і, як наслідок, творча активність та самостійність у грі;
- розвивається здатність до симпатії; формується вміння надавати підтримку, допомогу, проявляти увагу, турботу, участь;
- розвиваються навички конструктивного розв'язання проблемних ситуацій;
- збагачується словниковий запас.
- розвиваються фантазія та образне мислення.

Літотерапія — терапевтичний вплив каменів (мінералів) на організм людини. Сучасна фармакологія використовує для приготування різних ліків понад 50 різних мінералів. Уважають, що мінерали координують циркуляторну систему судин і діяльність мозку.

Лялькотерапія — метод терапії, заснований на процесах ідентифікації дитини з улюбленим героєм казки, з улюбленою іграшкою. Як основний прийом корекційного впливу

використовують ляльку як проміжний об'єкт взаємодії дитини і дорослого. Дитина, пізнаючи реальний світ, його соціальні зв'язки і відносини, активно проектує досвід у специфічну ігрову ситуацію.

Мета лялькотерапії: допомогти зменшити переживання; зміцнити психічне здоров'я; поліпшити соціальну адаптацію; підвищити самосвідомість; розв'язати конфліктну ситуацію в колективній діяльності.

Функції лялькотерапії:

- комунікативна — налагодження емоційного контакту, об'єднання дітей у колектив;
- релаксаційна — позбавлення емоційного напруження;
- виховна — психокорекція прояв особистості в ігрових моделях життєвих ситуацій;
- розвивальна — розвиток психічних процесів (пам'яті, уваги, сприйняття, моторики).

Музикотерапія. Науково доведено, що легка, спокійна музика під час корекційних занять заспокійливо діє на нервову систему, урівноважує процеси збудження і гальмування. Музика здатна змінити душевний і фізичний стан людини. Класичні музичні твори приносять людині радість, благотворно впливають на організм, уповільнюють пульс; збільшують силу серцевих скорочень; сприяють розширенню судин; нормалізують артеріальний тиск; стимулюють травлення; поліпшують апетит; полегшують

налагодження контакту між людьми; підвищують тонус кори головного мозку; поліпшують обмін речовин; стимулюють дихання і кровообіг; посилюють увагу. Музика діє вибірково, залежно від характеру твору, від інструмента, на якому її виконують.

Практичне заняття № 5 – 4 год.

Круглий стіл Нетрадиційні засобів корекції порушень мовлення.

Вирішення практичних завдань «Ігри та вправи з використанням різних матеріалів ((м'ячі, шишки, олівці, каштани, ложки, горіхи тощо...) у корекційній та лікувальній терапії.»

1. Нетрадиційні засобів корекції порушень мовлення.
2. Які основні ігрові технології використовують у роботі з дітьми з ООП.
3. Чому важливо підбирати основні ігрові завдання, іграшки, вправи для дітей за результатами аналізу клінічних станів психоемоційної, рухової, мовленнєвої сфери дитини з порушеннями.
4. Лікувальна педагогіка в корекційно-розвивальній роботі з дітьми з ООП.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати матеріал з використання основних технологій розвитку моторної сфери: артикуляції, міміки, дрібних та загальних рухів.
2. Класифікація ігр, іграшок для дітей з особливими освітніми потребами.
3. Розкрити зміст, підготувати матеріал за методиками використання нетрадиційних іграшок в лікувальній терапії.
4. Сформулювати основні вимоги до виконання вправ для розвитку дрібної моторики в рамках певної логопедичної технології (за вибором),проаналізувати їх ефективність.

Рекомендована література. [3], [5], [9], [11], [15].

Тема. Застосування загальних нетрадиційних логопедичних технологій у роботі логопеда.

Лекціне заняття № 6 – 2

1. Іпотерапія. Дельфінотерапія. Казкотерапія.
2. Анімалотерапія в практиці логопедії.
3. Каністерапія в корекційній педагогіці.

Теоретичний блок.

Іпотерапія (від грецького «hippos» – кінь) – метод лікування, заснований на взаємодії дитини з конем, адаптованим до можливостей дитини у навчанні верховій їзді. При їзді на коні м'язи спини тварини, здійснюючи тривимірні рухи, масажують м'язи ніг дитини – внутрішню сторону стегон, литкові м'язи, голенистоп, пахову область. Вершник, намагаючись прийняти на коні надійнішу і зручнішу посадку, вимушений щільніше притискувати ноги до коня, що збільшує силу дії на його м'язи.

У процесі верхової їзди в роботу включаються всі основні групи м'язів тіла. Це відбувається на рефлекторному рівні, оскільки дитина-вершник, рухаючись разом з конем, інстинктивно прагне зберегти рівновагу, аби не впасти, тим самим спонукаючи до активної роботи як здорові, так і уражені м'язи, не помічаючи цього. Механізм дії

іпотерапії на організм людини такий самий, що й будь-якої іншої форми лікувальної фізкультури – під впливом фізичних вправ посилюються функції вегетативних систем.

При сильному спастичному зведенні ніг діти часто не в змозі сісти на коня глибоко, тому заняття починають немов напівлежачи, відкинувшись назад і розмістивши ноги ближче до шиї коня. Таке положення зручне для ніг, але незручне для вершника в цілому. Поступово дитина прагне сісти прямо, оскільки тільки у цьому положенні зможе самостійно триматися на коні, і їй доводиться опускати ноги нижче. Вершник, самостійно змінюючи своє положення і поступово випрямляючись, прагне глибше сісти на коня, що є одним з найважливіших принципів іпотерапії як методу фізичної реабілітації дітей з обмеженими можливостями. Дитина сама прагне подолати недуг і бачить результати своєї боротьби: стає зручніше сидіти, з'являється можливість управляти конем. Під час руху коня тулуб вершника виконує ті ж самі рухи, як і при ходьбі.

Окрім масажу ніг і сильної внутрішньої мотивації до занять, наявні ще два чинники, які сприяють зменшенню спастики. По-перше, це тепло – температура тіла коня на 2-3 градуси вища за температуру людського тіла. По-друге, відсутність внутрішньої напруги, яка іноді спостерігається у дитини при лікувальному масажі, оскільки в цьому випадку масажист регулює навантаження на м'язи. На коні дитина вибирає навантаження самостійно: вона росте поволі, плавно і постійно.

Одночасно з розслабленням ніг йде зміцнення м'язів спини та їхня гармонізація. Для збереження рівноваги на коні необхідна пряма посадка, нахил у будь-який бік веде до сповзання у цьому напрямі. Таким чином, при русі слабозвинені м'язи формуються і зміцнюються, а закріпачені – розслабляються. Іпотерапія унікальна тим, що навантаження одних м'язів і розслаблення інших йде одночасно.

Протипоказань для проходження реабілітації методом іпотерапії майже немає.

Казкотерапія – використання казкової форми для розвитку особистості, розширення свідомості, розвитку мовлення. Використовуються народні та авторські казки, спеціально придумані історії. Казка є психотерапевтичним і психокорекційним засобом. Проте, в роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями слід враховувати особливості їхнього мислення, зокрема, нерозуміння переносного значення, яке часто є в казці; конкретність мислення; нерозуміння причинно-наслідкових зв'язків; невміння переносити казкові ситуації у свій досвід тощо.

Ігрова терапія відноситься до найбільш поширених технік, які використовують дитячі психологи і психотерапевти (К.Бремс). Гра зорієнтована на особистість дитини, а іграшки й предмети, що використовуються в грі, допомагають дитині програвати важливі життєві ситуації. Гра реалізує такі цілі: саморозвиток, загальний розвиток, спілкування. Гра допомагає дитині вільно себе виражати без негативних наслідків; проявляти свої інтереси і виражати емоції. Гра стимулює дитину досліджувати навколишнє середовище, відносини між об'єктами, причинно-наслідкові зв'язки і зв'язки між подіями, що сприяє розвитку. Гра допомагає дитині спілкуватись, досліджувати стосунки, соціальні ролі, набувати соціальних навичок. Відповідно педагог може використовувати гру з різними цілями залежно від завдань корекційної роботи. Г.Л.Лендрет довів, що гра є найкращим засобом формування стосунків з дитиною з інтелектуальною недостатністю у психотерапевтичній роботі. Свої почуття й установки, які дитина не завжди виражає відкрито, вона проектує на іграшку. Більшість таких дітей стикаються в житті з проблемами, які здаються їм нездоланими, але долаючи їх у грі, вона поступово позбавляються їх і у житті.

Ейдети́зм (В. Урбанчич та ін.) є одним з напрямів психології, який вивчає ейдетику як різновид образної пам'яті і визначає можливості практичного застосування ейдотехнік в різних сферах життя людини. Ейдети́зм є особливим різновидом образної пам'яті, здатністю найбільш яскраво й точно відтворювати в усіх деталях наочні образи предметів, які в даний момент безпосередньо людиною не сприймаються. Фізіологічно основою

ейдетичних образів є залишкове збудження зорового аналізатора. Ейдетика в психологічному значенні – це здатність відтворювати наочний образ будь-якого предмета або явища через певний відрізок часу. Ейдетична пам'ять характеризується більш яскравими та емоційними спогадами. Образна пам'ять повертає цілісне дитяче сприйняття світу, відновлює природну пам'ять, сприяє творчому мисленню. Методика ейдетики є комплексом систематизованих ігор-вправ, які розвивають та відновлюють здатність сприйняття через образність. Розвиток різноманітних видів пам'яті молодших школярів (зорової, слухової, тактильної, нюхальної, смакової, фотографічної) за допомогою різних методів (послідовної асоціації, трансформації, оживлення, фонетичних асоціацій, відсторонення, входження та ін.) дає можливість запам'ятовувати великий обсяг інформації, відкриває творчі таємниці здібностей людини, покращує якість знань, оздоровлює психічний стан дитини.

Дельфінотерапія – новий напрямок реабілітації, що працює в Україні не більше 5 років. За кордоном цей напрямок розвивається з 70-х років минулого століття.

Дельфінотерапія є альтернативним, нетрадиційним методом психотерапії, де в центрі психотерапевтичного процесу перебуває спілкування людини й дельфіна. Це спеціально організований процес, що відбувається під наглядом ряду фахівців: лікаря, ветеринара, тренера, психолога (психотерапевта, дефектолога, педагога). У психотерапії беруть участь спеціально навчені тварини, які мають «хороший характер».

Практичне заняття № 6 – 3 год.

Круглий стіл «Застосування загальних нетрадиційних логопедичних технологій у роботі логопеда»

Вирішення практичних завдань «Використання методу біоенергопластики при виконанні артикуляційних вправ.»

1 Суть методик нетрадиційних методик . Іпотерапія. Дельфінотерапія. Казкотерапія. Ейдетизм. Анімалотерапія в практиці логопедії. Каністерапія.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрити зміст, підготувати презентацію за основними нетрадиційними методиками корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з ООП,
2. Підготувати доповідь «Інноваційні технології в логопедичній практиці»
3. Використання здоров'язберігаючих технологій в корекційно-логопедичній роботі

Рекомендована література: [1], [4], [8], [12], [14].

Тема . Сучасні фізіотерапевтичні технології у логопедичній роботі.

Лекційне заняття № 7 – 2 год.

1. Психомовленнєва стимуляція. Гальванізація . Метод Томатіс Аеротерапія
2. Ампліпульстерпія. Фотохромотерапія. Комплекс біоакустичної корекції «СІНХРО – С».
3. Логотерапевтичний комплекс БОС. Індуктотерапія (Дарсонваль.). Магнітотерапія.
4. Транскраніальна мікрополяризація (ТКМП). Остеопатія.

Теоретичний блок.

Особливості симптомокомплексу порушень психомоторної сфери у дітей-дизартриків не завжди корегується саме вправами з розвитку дрібної моторики. Необхідні заходи більш глибоких рівнів стимуляції коркових центрів з метою запускання механізму активізації реабілітаційної програми.

До таких заходів ми відносимо перш за все: Стимуляцію проєкційних зон кори головного мозку за допомогою методики низькочастотної електростимуляції (ЧНЕСТ) мовленнєворухових точок дрібної моторики кисті, за методикою І.В. Галіної, В. С.Бусової
Мета цієї методики полягає в активізації клітинних структур мозку та стимуляції функціональних взаємовідносин у третинних полях коркових аналізаторів під впливом аферентного потоку «базового» пропріоцептивного відчуття з виділенням зони впливу аферентних показників. Застосування даного методу електростимуляції точок – проєкцій мовленнєвих центрів визначає високу ефективність його використання у подоланні психомовленнєвого дефіциту. Застосування ЧНЕСТ на рухові точки тонкої моторики кисті, що знімають парабіотичний блок клітинних структур "мовленнєвих" зон кори і покращують функціональні взаємини в третичних полях коркових аналізаторів, сприяє стимуляції психо-мовленнєвих функцій в процесі їх становлення. Враховуючи легке адаптування до лікування та виразний терапевтичний ефект, метод рекомендується для використання в комплексній реабілітації дітей з наявністю неврологічної симптоматики при дизартричних розладах

Гальванізація — одна із процедур електротерапії із застосуванням постійного струму. Показом до її застосування є між іншими: болі та перерозтягнення м'язів, запалення пов'язане із нервовою системою, невралгії, стани після травм, порушення периферійного кровообігу, артрит. Гальванізація це фізикотерапевтична процедура з частини електротерапії. Її виконання є простим — на піддавану реабілітації частину тіла накладаються два електроди, між якими проходить сталий струм малої частоти. В результаті його дія спричинює розширення кровоносних судин, що сприяє регенеративним процесам у тканинах — настає їх перенасичення кров'ю, а в результаті — краща доставка поживних речовин. Поза тим процедура гальванізації діє також протизапально, але перш за все вона сильно вгамовує біль.

Після процедури пацієнт має на шкірі т.зв. рум'янець гальванічний, котрий зазвичай тримається кілька хвилин і не мусить непокоїть пацієнта. Гальванізація швидко приносить результати, інколи вистачає серії із 10 щоденних процедур. Залежно від стану хворого — гострий, підгострий чи хронічний. Одинарна процедура триває від 10 хвилин навіть до 20 хвилин. Не мусить викликати неприємних відчуттів, пацієнт повинен відчувати делікатні мурашки по шкірі.

Електроди, що накладаються на ділянку тіла, що піддається реабілітації можуть бути плоскими чи спеціальними, наприклад електрода Бергоні, котрий нагадує напівмаску. Її використовують для гальванізації в околицях обличчя, наприклад, у випадку лікування трійчастого нерва. Тако важливим елементом в процедурах цього типу є укладання електродів одне до одного. У викаданні продовгуватим приплив струму впливає на тканини, що лежать поверхнево, в поперечним покладанню струм заглиблюється і діє на організм сильніше.

Метод Томатіса-Нейросенсорна слухова стимуляція мозку

Принцип дії, показання, наслідки лікування. Метод був розроблений і вдосконалений А. Томатісом, відомим французьким отоларингологом.

Принцип дії методу "ТОМАТІS" - сенсорна звукова стимуляція. Її дія полягає в тому, що за допомогою спеціально розробленого обладнання (навушники, які чергують різні звукові частоти, спеціально розроблені у лабораторіях "ТОМАТІS®") стимулюється мозок і покращуються слухові та моторні функції.

Про найбільш помітні результати консультантам "ТОМАТИС®" повідомляють батьки, які часто відзначають покращення за наступними показниками: голосові дані (мова і вокал), концентрація уваги, розуміння усної та письмової мови, здатність до комунікації, навички читання, усне і письмове мовлення, рухові навички, швидкість, пунктуальність, відчуття ритму, впевненість в собі, поведінку в цілому (дитина спокійна, відкрита та ін.)

ОБЛАСТІ ЗАСТОСУВАННЯ Метод ТОМАТИС призначений для дітей і дорослих будь-якого віку, і використовується не лише для корекції порушень. Це техніка, яка доповнює професійний супровід. Вона ні в якому разі не може замінити роботу психотерапевта чи педагога. Навпаки, вона дозволяє значно збільшити результати їхньої роботи, особливо в наступних галузях: труднощі навчання і мовні порушення, порушення уваги, емоційні порушення, психомоторні порушення, первазивний розлад розвитку (прр), особистісний розвиток і самопочуття, поліпшення голосу і музикальності, підготовка до пологів, засвоєння іноземних мов.

Дарсонвалізація як поширений метод фізіотерапії. В даний час дарсонвалізація успішно застосовується в різних областях медицини. Основу методу складає вплив на ділянки тіла імпульсними змінними струмами малої сили короткими імпульсами з швидко затухаючими коливаннями. Дарсонвалізація має яскраво виражену протизапальну і болезаспокійливу ефектом. Цей метод фізіолечения сприяє розширенню периферичних судин, поліпшенню кровопостачання тканин, їх швидкому відновленню. Процедури дарсонвалізації допоможуть зняти свербіж і запобігти запалення шкіри, нормалізують сон, заспокоють нервову систему. Їх часто застосовують в косметологічних цілях для поліпшення стану шкіри обличчя і шиї.

Остеопатія (від др.грецької *ὀστέον* - кістка+*πάθος* - хвороба, захворювання) - система альтернативної медицини, яка лікує не хворобу, а її причину. Остеопатію вирізняє перш за все системний підхід до людського тіла, його сприйняття як єдиного цілого. Порушення структурно-анатомічних співвідношень між органами та частинами тіла, в остеопатії вважаються першопричинами більшості захворювань.

Остеопатія та остеопатична медицина – це терміни, які часто замінюють один одного. Ними позначаються філософія та система альтернативних медичних практик, які вперше було запропоновано Е.Т. Стілом (Доктор медицини) у 1874 році. Люди, які їх застосовують, називаються остеопатами. Принципи остеопатичної медицини передбачають взаємний зв'язок між структурою та функцією тіла та визнають здатність тіла до самозцілення. Роль остеопата – полегшити цей процес.

Практичне заняття № 7 – 4 год.

Круглий стіл «Сучасні фізіотерапевтичні технології у логопедичній роботі»

Питання для обговорення

1. Метод Томатіс. Комплекс біоакустичної корекції «СІНХРО – С».
2. Логотерапевтичний комплекс БОС. Фотохромотерапія.
3. Транскраніальна мікрополяризація (ТКМП).
4. Остеопатія.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізувати та виокремити застосування фізіотерапевтичних методик у роботі з дітьми за нозологіями.
2. Розкрити зміст впливу фізіотерапевтичних методик на основні мозкові процеси та

стимуляцію ділянок ГМ.

3. Підготувати конспект логопедичного заняття із використанням логопедичної технології (за вибором).

Рекомендована література: [1], [3], [7], [12], [14].

Тема. Застосування комп'ютерних технологій в логопедичній практиці

Лекціне заняття № 8 – 2 год

1. Мовленнєвий тренажер «Світ звуків» програми «Живий звук»
2. «Видиме мовлення», «Ігри для Тигри», тренажер «Дельфа».
3. навчально-програмний комплекс «Адаптація Лого»,
4. Інтерактивні анімовані презентації, дидактичні ігри, посібники.

Теоретичний блок.

Слухомовний тренажер "Світ звуків" є потужним засобом розвитку інтелектуальних та мовних здібностей дитини, забезпечує ефективність роботи педагога та формує в учнів позитивне ставлення до оволодіння новими вміннями, знаннями та навичками.

Аналіз можливостей "взаємодії" програмно-технічного комплексу "Видима мова" і дитини з вадами слуху засвідчує ще одну унікальність цього корекційного засобу, оскільки у вчителя індивідуальної роботи є можливість регулювання ступеня складності виконання вправ відповідно до мовленнєвих особливостей кожної дитини. Індивідуальне настроювання в свою чергу забезпечує можливість дитині успішного виконання завдання, що є важливим засобом стимулювання.

Використання комп'ютерної програми «Живий звук» має важливе значення для компенсації та корекції вад розвитку дітей із порушенням слуху: сприяє розвитку слухового сприймання, покращенню звуковимови, збагаченню словникового запасу та використанню засвоєного словника в усному мовленні.

Комплекс комп'ютерної програми «Живий звук» уміщує спеціально підготовлений набір навчально-корекційних програм, які спрямовані на допомогу дітям з порушенням слуху, мовлення, голосу, дихання, звуковимови.

Завдяки графічним зображенням успішно здійснюють формування та автоматизацію звуковимови у складах, словах, словосполученнях та коротких реченнях. Дитина може багаторазово повторювати мовленнєвий матеріал, підлаштовуючи свою вимову під зразок вимови вчителя. Різноманітні вправи спрямовані на розвиток у дитини мовленнєвого дихання, голосу, ритміко-інтонаційної сторони мовлення, здатності аналізувати отриману інформацію.

Усі завдання програми пов'язані зі стимулюванням різноманітних операцій логічного мислення, активізують діяльність самої дитини.

За допомогою цікавих і рухливих малюнків діти навчаються керувати силою та висотою голосу, регулювати тривалий, спокійний видих, злиття звуків мови, темп і розподіл мовленнєвого потоку на синтагми. Програма «Живий звук» забезпечує можливість використовувати її для постановки, диференціації та автоматизації звуків.

Організація вимовного матеріалу навчально-програмного комплексу "Адаптація-Лого" передбачає системний підхід під час підбору відповідних вправ та завдань, за

допомогою якого здійснюється організація взаємопов'язаних дій, розміщених в порядку зростання мовленнєвих та операційних труднощів, із врахуванням послідовності становлення мовленнєвих умінь та навичок. Розроблений НПК “Адаптація-Лого” складається із чотирьох взаємопов'язаних етапів і спрямований на корекцію мовленнєвих порушень та розвиток мовлення дітей, тому усі завдання програми побудовані за комунікативним принципом.

Перший етап – пропедевтичний („Перший крок до розмови”) складається із трьох вправ та передбачає розвиток фонематичних процесів на матеріалі мовних та немовних звуків, використання вправ для розвитку артикуляційної допомоги артикуляційного профілю, моторики мовленнєвих органів, а також постановку звуку за допомогою артикуляційного профілю. *Другий* – репродуктивно-продуктивний („Говоримо правильно”). На даному етапі новий звук вимовляється учнем самостійно та закріплювалась його правильна вимова на мовленнєвому матеріалі різного рівня складності (в складах, словах, реченнях). Специфікою етапу автоматизації звуку було введення графічного зображення звуку у запропонованих вправах, що слугувало встановленню звуко-буквених зв'язків, які відігравали надалі провідну роль у розвитку навичок читання. На репродуктивно-продуктивному етапі передбачалися оперативні вправи (аналітико-конструктивного характеру), за допомогою яких досягалося усвідомлення скоригованої вимовної норми, автоматизація вимовних дій в процесі використання її на наступному етапі у власному мовленні. Етап складається з 13 завдань. *Третій* – репродуктивно-продуктивний („Впізнаємо і розрізняємо”) складається з 11 завдань, головна мета яких – закріпити в учнів уміння диференціювати схожі та різні за артикуляційним укладом та акустичним звучанням звуку. *Четвертий* – системно-комунікативний (“Я навчився розмовляти”) спрямований на активізацію використання скоригованих звуків у мовленнєвій практиці. Комунікативні вправи четвертого етапу (проблемно-ситуативні та пошуково-пізнавальні) передбачають самостійні висловлювання учнів у відповідь на запропонований мовленнєвий стимул. Використання НПК дало можливість створити умови максимальної мовленнєвої активності, якими передбачалося створення комунікативних ситуацій, що стимулюють учнів як до активного мовлення, так і до оцінно-контролюючої діяльності щодо правильної звуковимови.

У своїй роботі використовую різні комп'ютерні програми, які створені для чуучих дітей. Мої учні подружились із Пізнайком, тітонькою Совою, Петриком. Діти з великим задоволенням слухають та читають казки від Вундеркінда, вчать вимовляти звуки по букварику Котигорошка та інші.

Одним з головних аргументів на користь застосування комп'ютерних технологій на уроках є радість учнів, яку вони відчують працюючи за комп'ютерами. Помітно збільшується час, протягом якого діти готові і хочуть зосереджено й самостійно виконувати необхідні для засвоєння вправи. Учні починають розуміти, що будь-яке важке завдання може бути виконане вірно, комп'ютер обов'язково допоможе йому в цьому. Діти перестають боятися робити помилки, намагаються розмірковувати, відшукуючи правильну відповідь. Це є запорукою спішності у навчанні.

Використання комп'ютерних технологій на уроках підвищує якість знань учнів, розвиває когнітивну (пізнавальну) діяльність, весь процес спрямований на формування розумових операцій: аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення.

Завдяки раціональному використанню комп'ютерних технологій діти з порушенням слуху можуть користуватися інформацією недоступною для них при традиційних формах навчання. Це сприяє компенсації дефекту слухового аналізатора, корекції становлення

особистості, її соціальних зв'язків, всіх сторін психіки. Комп'ютеризація забезпечує формування позитивної мотивації до навчання, що позначається на якості навчальної роботи, утвердження школяра, як особистості.

Інтерактивна презентація – це діалог користувача з комп'ютером, під час якого користувач приймає рішення, який презентаційний матеріал для нього більш важливий, і, за допомогою миші або натисканням на клавіші вибирає власну траєкторію ознайомлення зі змістом презентації.

Усі інтерактивні презентаційні програми керують подіями. Це означає, що коли відбувається певна подія (натиснення на клавішу, позиціонування курсора на екранний об'єкт тощо), програма виконує відповідну дію.

Інтерактивна презентація дає змогу відшукувати потрібну інформацію, заглиблюючись у неї настільки, наскільки це було передбачено розробником презентації. Наприклад, користувач починає вивчати певний прилад із відображеної на екрані загальної характеристики. Потім, клацнувши мишею на гіперпосиланні (на підкресленому або виділеному кольором слові), на кнопці або значку він має змогу детальніше ознайомитися з відомостями про предмет, що його цікавить.

Практичне заняття № 8 – 4 год.

Вирішення практичних завдань. «Застосування комп'ютерних технологій в логопедичній практиці.

1. Сумісне обговорення вихідних доречності застосування комп'ютерних технологій:
 - наявності цікавого зворотного зв'язку для дитини;
 - швидке встановлення емоційного контакту з дитиною;
 - вибір дозованості і контролю інформації (на відміну від перегляду телевізійних програм);
 - можливість проведення порівняної діагностики дітей будь яких міст і регіонів;
 - вибір і виготовлення різноманітного якісного дидактичного матеріалу.
2. Розкрити зміст запровадження методичних прийомів роботи з дітьми в логопедичній практиці за основними критеріями.
 1. Використання глобальної мережі інтернет.
 2. Використання комп'ютера для ведення документації, обробки інформації.
 3. Використання розвиваючих комп'ютерних технологій.
 4. Використання мультимедійних презентацій.

Завдання для самостійної роботи.

1. Методика корекції та формування лексико-граматичних засобі мовлення з використанням комп'ютерних програм.
2. Використання комп'ютера для ведення документації, обробки інформації

Рекомендована література: [3], [4], [9], [11], [15].

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Для здобувачів видами контролю є: індивідуальне опитування на практичних заняттях, перевірка виконання практичних завдань, письмове опитування.

Методи демонстрування результатів навчання: дискусія, усні доповіді, портфоліо, презентація результатів самостійної роботи. Екзамен.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання.

№ з/п	Тематика	Кількість годин	
		Ден.	Заоч.
1	Розкрити змісту специфіки складання індивідуальної корекційно-розвивальної програми дитини з мовленнєвими порушеннями за результатами діагностичного обстеження.		
2	Логопедичні технології розвитку лексико-граматичних компонентів мови. Типові прийоми фантазування.		
3	Методи креативного мовленнєвого розвитку. Наочне моделювання.		
4	Технології розвитку артикуляційної моторики. Зондовий масаж. Локальна гіпо- та гіпертермія.		
5	Технології розвитку дрібної моторики. Кінезітерапія, гідрогімнастика, су-джок терапія, ігрові технології.		
6	Технологія формування елементарної фразової мови в дітей віком. Співвідношення картинки та тексту. Види та прийоми роботи.		
7	Підбір та аналіз ігрових вправ з формування фонематичного слуху конкретному етапі (на вибір).		
8	Підготовка матеріалу практичних завдань у розвиток будь-якого компонента просодики (на вибір).		
9	Технологія обстеження зв'язного мовлення дитини.		
10	Застосування апаратних технологій у роботі з дітьми.		

Критерії оцінювання ІНДЗ.

Вид інд. завдань	Критерії оцінювання	Кіл. бал.
Аналіз наукових статей	Критеріями оцінювання <i>аналізу наукових статей</i> є вміння студента визначити основний зміст, тематику, ключові позиції та висновки, що викладені автором у статті. виділити ті матеріали, що доцільно використати при доказовому та обґрунтованому виступі	5
Доповідь, виступ	Критеріями <i>доповіді, виступу</i> є вміння вибудувувати ланцюжок логічно пов'язаних тверджень, що в тексті зазвичай супроводжуються обґрунтуваннями, доказами, поясненнями, враховується самостійність та оригінальність дослідження, виконання поставлених автором завдань, враховується вміння визначити коло корекційно-логопедичних понять, якими слід оперувати в ході підготовки доповіді, щоб вона мала характер наукового виступу	5
Презентація	Критеріями оцінювання <i>презентації</i> є оригінальність, логічність, доречність, правильність, відповідність, послідовність підбору слайдів, що відображають основні положення та тематику виступу.	5

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ВСІМА ВИДАМИ КОНТРОЛЮ

Бали	Критерії
Відмінно (90-100 А)	Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, користується широким арсеналом засобів доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ, самостійно виконує науково-дослідницьку роботу; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі.
Добре (82-89 В)	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, уміє аналізувати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; висловлює стандартну аргументацію при оцінці дій, процесів, явищ; чітко тлумачить поняття; здатен самостійно опрацювати навчальний матеріал, але потребує консультацій з викладачем; виконує прості творчі завдання;
Добре (74-81 С)	Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних та письмових відповідей, але без всебічного аналізу та аргументації. Допускає окремі суттєві неточності та помилки.
Задовільно (64-73 D)	Частково володіє навчальним матеріалом, виявляє базові знання. Під час усних та письмових відповідей викладає його фрагментарно, поверхово, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань.
Задовільно (60-63 E)	Частково володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускає при цьому суттєві неточності.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач вищої освіти фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу; має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення; не може викласти зміст більшості питань теми під час усних та письмових відповідей, допускає при цьому суттєві помилки.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ.

1. Компоненти вимовної сторони мовлення: просодичний, фонетичний та фонематичний компоненти.
2. Характеристика просодичної сторони мовлення: інтонація, мелодика, модуляція, ритм, темп, темброве забарвлення, резонанс голосу, сила, висота голосу.
3. Основні прояви порушень просодичної сторони мовлення.
4. Характеристика фонетичної сторони мовлення
5. Характеристика фонематичної сторони мовлення: Взаємозумовленість компонентів вимовної сторони.
6. Артикуляційно-акустична характеристика звуків української мови та механізм їх утворення звуків.
7. Особливості артикуляційних укладів звуків.
8. Види недоліків вимови голосних звуків.
9. Аналіз анамнестичних даних, як передумова порушення вимовної сторони мовлення.
10. Обстеження фонетичної сторони мовлення
11. Обстеження вимовної сторони мовлення (за обліком основних компонентів).
12. Обстеження фонематичного слуху (за обліком основних компонентів).
13. Обстеження анатомо-фізіологічних передумов порушення вимовної сторони мовлення (будови і функціональних можливостей мимічної і артикуляційної мускулатури, дихальної функції, загальної та дрібної моторики, фізіологічного слуху).
14. Види недоліків вимови голосних та приголосних звуків.
15. Нейропсихологічний підхід щодо діагностики вад мовленнєвого розвитку.
16. Технологія розвитку інтонаційно-виразної сторони мовлення.
17. Технологія розвитку загальної та дрібної моторики рук. Технологія розвитку мимічної мускулатури.
18. Технологія розвитку артикуляційної моторики.
19. Мета, завдання, послідовність та прийоми розвитку моторної сфери. Методичні вимоги до організації корекційної роботи.
20. Технологія розвитку мовленнєвого дихання при ринолалії, дизартрії, заїканні.
21. Методика формування правильних дихальних кінестезій. (Техніка виконання вправ. Формування тривалого, цілеспрямованого видиху, диференціація носоротового вдиху і видиху. Координація видиху з фонації і артикуляцією)
22. Дихальна гімнастика О. М. Стрельникової. Використання дихальних апаратів В.Фролова, Triflo-II.
23. Технологія формування фонематичного слуху..
24. Нормалізація і розвиток основних характеристик голосу при ринолалії, дизартрії, заїканні.
25. Особливості застосування логоритмічних вправ.
26. Складання індивідуального плану роботи з корекції вимовної сторони мовлення за основою логопедичного висновку щодо результатів обстеження.
27. Реалізація основних логопедичних принципів в корекційній діяльності.
28. Основні напрямки формування вимовної сторони мовлення: створення анатомо-фізіологічних передумов, корекція фонетичної, фонематичної, просодичної сторін мовлення.
29. Диференційований підхід у визначенні напрямків корекційної роботи залежно від виду мовленнєвої патології.
30. Методика використання нетрадиційних засобів корекції порушень мовлення.:

- Біоенергопластика. Кінезітерапія. Літотерапія. Кріотерапія. Танцетерапія. Тілесно-орієнтована терапія. Логоритміка. Ауріколотерапія (масаж). Гідрогімнастика. Японська методика масажу пальців. Масаж БАТ (біоакустичних точок). «Су-Джок» - терапія Ігри та масажні вправи з використанням різних матеріалів ((м'ячі, шишки, олівці, каштани, ложки, горіхи тощо...) у корекційній та лікувальній терапії. Використання прийомів емотивної лексики з метою активізації м'язів. Логопедичні ігри в пісочній країн. **(за визначенням екзаменаційного білету).**
- 31. Застосування загальних нетрадиційних логопедичних технологій у роботі логопеда;
 - Іпотерапія. Дельфінотерапія. Казкотерапія. Ейдети́зм. Анімалотерапія в практиці логопедії. Каністерапія в корекційній педагогіці.. **(за визначенням екзаменаційного білету).**
- 32. Використання апаратних та сучасні фізіотерапевтичні технології технологій у роботі з дітьми.
 - Психомовленнєва стимуляція. Гальванізація . Метод Томатіс Аеротерапія . Ампліпульстерпія. Фотохромотерапія. Комплекс біоакустичної корекції «СІНХРО – С». Логотерапевтичний комплекс БОС. Індуктотерапія (Дарсонваль.). Магнітотерапія. Транскраніальна мікрополяризація (ТКМП). Остеопатія. **(за визначенням екзаменаційного білету).**
- 33. Застосування комп'ютерних технологій в логопедичній практиці..
 - Мовленнєвий тренажер «Світ звуків», програми «Живий звук» «Видиме мовлення», «Ігри для Тигри», тренажер «Дельфа», навчально-програмний комплекс «Адаптація Лого», інтерактивні анімовані презентації, дидактичні ігри, посібники. **(за визначенням екзаменаційного білету).**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Дара С. Корекційні заняття з логопедії у дошкільних закладах. Частина перша. / С. Дара Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 335 с.
2. Дара С. Корекційні заняття з логопедії у дошкільних закладах. Частина друга. / С Дара Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 197 с.
3. Інноваційні технології в діяльності інклюзивно-ресурсного центру : метод. посіб. / авт. кол. за ред. А. Г. Обухівської, Т. Д. Ілляшенко. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 228 с.
4. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами :навчально-методичний посібник / Н.О.Нагорна. – Рівне 2016 – 141.с. Друге видання.

Додаткова література

1. Бабич Н.М. Використання техніки орофасіальної міофункціональної терапії в логопедичній практиці / Н.М. Бабич, К.О. Кібальна, Т.В. Мельніченко // *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VI Всеукраїнської заочної науковопрактичної конференції (14 квітня) 2017 року*, м. Суми. – С. 39–42.
2. Вплив фізичної терапії на морфофункціональний стан підлітків із сколіозом І-ІІ ступеня / Т. Цюпак, М.Вронський // *Сучасні оздоровчо-реабілітаційні технології* – Луцьк, 2020. – Вип.10. С.96-98.
3. Галущенко В.І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення / В.І.Галущенко // *Актуальні питання*

- корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 7, у 2 т./ за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова.– Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2016. – Т.1. – 452 с.
4. Заковоротна Н.О. Су-джок терапія в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації матеріали VIII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (15 лютого 2019 року, м. Суми)*. Суми, 2019. С. 67-71.
 5. Замелюк М. Казкотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія у просторі сучасного дошкільного закладу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. С.14-19.
 6. Коновалова Л.М., Ласточкіна О.В. Казкотерапія як засіб корекції мовлення дітей дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. 2017. С. 28-31.
 7. Король А. В. Логопедичний супровід сімей засобами інформаційнокомунікаційних технологій. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2019. Вип. 13.
 8. Ласточкіна О. В. Використання комп'ютерних технологій у професійній діяльності логопеда. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2019. Вип. 12.
 9. Мартиненко І. Інноваційні підходи в логопедичній роботі з безмовленнєвими дітьми / Мартиненко І., Козачук Л. // *Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів*. – К.: ТОВ «ДІА», 2017. – Вип. 1. – С. 18-24. 16
 10. Машбиць Ю. І. Психологічні механізми і технологія навчання: *вибрані статті*. Київ : Інтерсервіс, 2019. 208 с. С. 112–126.
 11. Хлистова Г.О. Інтегроване заняття з елементами LEGO-конструювання для дітей із ЗПР. *Логопед*. 2019. № 2 (98). С. 39-41.
 12. Чеботарьова О.В., Гладченко І.В., Ярмола Н.А. Основи діагностичної діяльності корекційного педагога в роботі з дітьми з комплексними порушеннями розвитку: метод. рекомнд. Київ, 2019.
 13. Черніченко Л.А. Досвід інноваційної діяльності логопедів дошкільних навчальних закладів в умовах інклюзивної освіти. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. 2017. Вип. 156. С. 239-243. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2017_156_48_C.239-243.
 14. Черніченко Л.А. Стан університетської підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в інклюзивних умовах дошкільних закладів освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2018. Вип.3. С. 68-71.
 15. Шарапова О.В. Лего-технології на логопедичних заняттях. *Логопед*. 2019. № 9 (105). С. 17-26.

Інформаційні ресурси

1. www.students.net.ua – український освітній портал для студентства
2. <http://www.cippe.edu-ua.net/akt.htm> – дистанційне навчання в післядипломній педагогічній освіті
4. www.udl.org.ua – українська система дистанційного навчання
5. www.education.gov.ua – сайт Міністерства освіти і науки
6. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського представляє електронний каталог періодичних видань.
7. <http://www.library.edu-ua.net/id/485/>– Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського НАПН України.